

Ontvangen literatuur

Samenstelling: Paul Keuning

Een persoonlijk gekleurde selectie uit de vogeltijdschriften

Een duik in de tijdschriften:

De uitbreiding van het verspreidingsgebied van de zwarte ibis verloopt sprongsgewijs, op steeds meer plaatsen in Nederland worden groepjes van deze tot de verbeelding sprekende soort gezien. Toch is het hier (nog) geen broedvogel, wel zijn voorbereidingen van het bezetten van een territorium waargenomen als het vliegen met nestmateriaal. Ruud Costers uit Alkmaar heeft aan de hand van waarnemingen van de afgelopen 15 jaar de verspreiding opgetekend.

De zwarte ibissen van Koedijk door Ruud Costers

uit 'Tussen Duin & Dijk' jaargang 14 nummer 3, 2015

Ruud Costers is een bevlogen vogelaar. Hij heeft ook 25 jaar dode vogels op het strand geïnventariseerd (zie Het Vogeljaar 2015 nr. 3). De auteur woont in Alkmaar, dichtbij Koedijk. Waar dat ligt? Ter oriëntatie: je rijdt over de N9 langs de westzijde van Alkmaar verder door naar het Noorden. Anderhalve kilometer na Alkmaar ligt rechts het gehucht Koedijk. Hier achter ligt het recreatiegebied Geestmerambacht, dat bestaat uit het plassengebied 'het Groene Mirakel' van nauwelijks één kilometer groot, een moerasgebied 'de Kleimeer' en het recreatiegebied 'Zomerdel'. Ondanks het micro-formaat is het plassengebied

nu een rijk foerageergebied voor veel vogelsoorten, waarbij de zwarte ibissen de show stelen. Ik herinner me zelf een vaarexcursie door Botshol een jaar of tien geleden. De zwarte ibissen die zich daar toen groepsgewijs in de hoge populieren ophielden herinner ik me levendig, want de zwarte ibis is een indrukwekkende vogel. Dick A. Jonkers merkt hierbij op dat hij in de jaren zeventig onderzoek deed in de Botshol. Er was toen een particulier die een uitgebreide sierwatervogelcollectie had, mogelijk zaten daar toen ook zwarte ibissen tussen en zijn er daarvan een paar ontsnapt.

De zwarte ibis is helemaal niet zwart, als hij mooi door de zon beschenen wordt. Foto Jan van der Geld

De biotoop van de zwarte ibis.

In alle werelddelen, behalve Antarctica, komt de zwarte ibis voor, soms verbrokkeld in kleine groepjes. De totale populatie in Europa wordt geschat op 15.000 duizend paar. Net als de lepelaar, zoekt de zwarte ibis graag zijn kostje bij elkaar in een voedselrijke moerasdelta met een

aangenaam klimaat. Dat voedsel bestaat uit kleine kreeftachtigen, wormen, schelpdieren en water- en landinsecten in ondiep water en moerassig grasland. Broeden doen ze bij voorkeur in gemengde kolonies met lepelaars en reigerachtigen. Professor Voous merkte al in 1960 op dat de dispersie, het wegtrekken van de

jongen nadat ze onafhankelijk van de ouders geworden zijn, in alle richtingen en over grote afstanden gaat. Het uitzwermen over Europa is gekomen vanuit de broedgebieden in Z-W Rusland, de Oekraïne, Roemenië en Turkije. Pas in 1991 broedden er voor het eerst drie paar met zes uitgevlogen jongen in de Camargue (Z-Frankrijk). Lars Svensson deelt de zwarte ibis in de ANWB-vogelgids in bij DI, dat wil zeggen dat het een doortrekker - invasiegast is, waarbij ze in sommige jaren talrijk aanwezig zijn. Het is daarom geen Rode Lijstsoort. Met slechts 105 waarnemingen tot 2001 is het in Nederland toch wel hele bijzondere soort. Vaak ging het dan ook nog om ontsnapte parkvogels. Opeens was er in het najaar van 1994 een influx van 15 exemplaren. De meldingen kwamen later steeds vaker binnen, zo vaak dat de CDNA (Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifuna) de soort niet meer voor elke ingediende melding gaat beoordelen.

Nestindicerend gedrag.

Het eerste broedgeval in ons land is nog niet vastgesteld, maar we zijn er niet ver meer vanaf. Want van 27 mei tot 10 september 2012 was er een paartje bij Westbroek in Groningen aanwezig. Ze bezetten wel degelijk een territorium en vertoonden duidelijk nestindicerend gedrag. In maart 2014 sleepte een paar met takken bij Leidschendam, dit paar deed zelfs een poging tot paring. Ook rond de Nieuwkoopse Plassen waren zwarte ibissen in de weer met nestmateriaal, of zat er een paar in de broedhouding, zoals bij Zevenhoven. Verder werden uit België en uit Engeland broedpogingen gemeld.

Ruud Costers heeft de literatuur van de afgelopen 100 jaar nageplozen om het voorkomen van zwarte ibissen in Noord-Holland-Noord in kaart te brengen. En dan blijkt dat zijn aanwezigheid de laatste twintig jaar sterk toegenomen is in Midden- en Noord-Kennemerland, in de Kop van Noord-Holland en op Texel. De oudste melding stamt uit 1900, toen op 5 oktober een dode eerste-kalenderjaar-man (1kj) gevonden werd in de Schermer. In de jaren '40 waren er twee meldingen: een 2kj-vrouw in de Wieringermeer (17-10-'42) en op 26-09-1948 één ex. bij Camperduin. De jaren zestig leveren al drie meldingen op, terwijl de jaren '90 goed zijn voor vijf waarnemingen, waarbij een melding uit november 1990 weggestreept moet worden, omdat het hier om een ontsnapt exemplaar ging uit de sierwatervogelcollectie van Kooij in 't Zand.

Een hoofdrol voor vuilwitte PVC-ring 0797

Van 14 tot 24 augustus 2011 verbleef een zwarte ibis met een witte kleurring V02 op Texel en op 10

juli op Schiermonnikoog. Deze vogel werd op 19 juni 2010 bij Tarragona in Noordoost Spanje geringd. In het voorjaar van 2011 werd deze ring op meerdere plaatsen in Noord-Duitsland en Litouwen afgelezen. Op 17 september van dat jaar was deze zwarte ibis terug in de Ebrodelta in Spanje. Nog twee ibissen kregen in Spanje in 2011 aan de Cota Doñana als nestjong een witte kleurring. Het ging om ringnummer 0797 (vuil wit/ lichtgeel) en 04FV (wit). Deze vogels werden in Nederland in 2013 en 2014 met regelmaat terug gemeld.

Om het verhaal sluitend te maken: inderdaad werd de ibis met ring 0797 op 2 augustus 2014 om 10:00 uur foeragerend in een groepje van zes zwarte ibissen gezien langs de Nauertogt, de weg langs het Groene Mirakel. Dit zestal vertrok dezelfde dag nog naar Vlieland en bleef daar een dagje. En alleen nummer 0797 vertoonde zich op 5 augustus bij Zevenhoven (Nieuwkoopse Plassen). Daarna werden op 8 augustus op het eilandje aan de Nauertogt nog twee ongeringde zwarte ibissen waargenomen. Van 9 tot 14 augustus bestond het groepje hier neergestreken ibissen uit maximaal vier exemplaren. Ook westelijk van het Noord-Hollands Kanaal zaten bij Bergen zes zwarte ibissen, mooi om ze boven de N9 over te zien scheren. Dit leverde dan ook diverse waarnemingen op van automobilisten. Rond 20 augustus vertoonden twee zwarte ibissen nestindicerend gedrag door het aanbieden van takjes en imponeergedrag. Maandenlang, van 22 augustus 2014 tot en met 18 april dit jaar bevond 0797 zich onder de aanwezige ibissen. Soms moesten ze dekking zoeken wanneer ze belaagd werden door kok- en stormmeeuwen, of voor een overvliegende havik. Verder was er weinig sociaal contact met andere vogelsoorten. Wel waren er andere verstoorders: vogelaars met grote lenzen op hun camera en mensen met loslopende honden. Maar gingen de ibissen op voedseljacht, op zoek naar weekdieren en wormen, dan leken ze onverstoorbaar.

Levend bewijs van de opwarming van de aarde Was Vooos in 1987 nog somber over de 'zwarte wulp', de influx van 1994 en daarna en zelfs de recente overwintering in ons normaal gesproken koele kikkerlandje, laat zien dat de geïnterviewden uit de bundel van Sjef Staps 'Over de crisis niets dan goeds' toch gelijk krijgen. Het verhaal van de zwarte ibis is weer een bewijs dat de opwarming van de aarde doorzet. Dat levert ons behalve leuke waarnemingen, zoals steeds vaker een ijsvogeltje in de tuin, of een zwarte ibis in onze populieren, ook stof tot nadenken.